

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
кафедра української літератури**

ОЛЕКСАНДРА ІГНАТОВИЧ

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ
МЕТОДИЧНИЙ ПОСІВНИК**

для здобувачів
освітньо-професійної програми
«Українська мова і література»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.01 Українська мова та література

Ужгород 2023

Ігнатович О. Теорія і практика літературної творчості: Методичний посібник для здобувачів філологічного факультету освітньо-професійної програми «Українська мова і література» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.01 Українська мова та література. Ужгород, 2023. 56 с.

Рецензенти:

Барчан В.В., доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури;

Ференц Н.С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури.

Відповідальний за випуск:

Кузьма О.Ю., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури, завідувач кафедри української літератури.

Рекомендовано до друку

вченою радою філологічного факультету ДВНЗ УжНУ
від 28 червня 2023 року,
протокол № 9

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ СПЕЦДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ»	5
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	7
ПЛАНІ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ І ЗРАЗКИ ТВОРЧОЇ РОБОТИ	10
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	44
САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА	50
ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ	53
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	55

ВСТУП

Мета вивчення навчальної дисципліни за вибором **«Теорія і практика літературної творчості»** – закріпити й поглибити знання з теорії літератури; виробити навички написання критичних, публіцистичних і художніх творів; прищепити любов до красного письменства як до зразків класики національної літератури; поглибити почуття патріотизму; розвивати читацьку культуру, критичне мислення, художній смак, а також творчу активність та самостійність здобувача.

Відповідно до освітньо-професійної програми **«Українська мова і література» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.01 Українська мова та література** вивчення дисципліни за вибором сприяє поглибленню знань і програмних результатів навчання із «Теорії літератури», «Актуальних проблем сучасної української літератури», «Основ права інтелектуальної власності та академічної доброчесності».

Очікувані результати навчання

Знати: основні поняття теорії літератури та теоретичні засади літературознавства; принципи, технології і прийоми створення текстів малих форм (критичних, публіцистичних, художніх). *Вміти:* здійснювати аналіз, узагальнювати та систематизувати літературний матеріал; оцінювати літературні твори; виявляти самостійність судження. *Володіти:* теоретичними й практичними навичками для написання необхідного тексту; розумінням засад авторського права та академічної доброчесності.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ СПЕЦДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ»

№	Тема	Лекції	Практичні	Самост. робота	Форма контролю
Модуль 1 Теорія літературної творчості					
1	Категорія «літературна творчість» в контексті міжпредметних зв'язків	2	1	6	Усне опитування
2	Художній твір і його особливості	2	1	6	Усне опитування
3	Художня реальність і художня умовність	2	1	6	Усне опитування
4	Історія виникнення і становлення теорії і практики літературної творчості	2	1	5	Усне опитування
5	Психологічні передумови творчості	2	1	8	Усне опитування
6	Робота письменника над твором	2	1	6	Перевірна письмова робота

Модуль 2
Практика літературної творчості

7	Особливості написання рецензії на літературний твір	2	1	5	Перевірна письмова робота
8	Особливості написання нарису	2	2	7	Перевірна письмова робота
9	Принципи створення есе	2	1	7	Перевірна письмова робота
10	Образна своєрідність етюду. Рімейк як сучасний «переспів» відомого твору	2	2	6	Усне опитування
11	Особливості написання малої прози	2	2	9	Усне опитування
12	Особливості написання поетичного твору	2	2	9	Перевірна письмова робота
	Разом:	24	16	80	

Підсумковий контроль – залік

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Шкала оцінювання знань студента (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсової роботи, практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного перескладання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю:

Зараховано:

90-100 балів, А заслуговує здобувач, який:
всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання,

передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

82-89 балів, В заслуговує здобувач, який:

повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

74-81 бал, С заслуговує здобувач, який:

в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

64-73 бали, D заслуговує здобувач, який:

знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка

рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

60-63 бали, E заслуговує здобувач, який:

володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

Не зараховано:

35-59 балів, FX виставляється здобувачеві, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

0-34 бали, F виставляється здобувачеві заочної форми навчання, який:

володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру».

ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ І ЗРАЗКИ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Модуль 1 Теорія літературної творчості

Тема 1

Лекція 1

Категорія «літературна творчість» у контексті міжпредметних зв'язків

1. Предмет і завдання спецдисципліни «Теорія і практика літературної творчості».
2. Вивчення категорії «літературна творчість» в контексті історії, філософії, психології, літературознавства, естетики.
3. Огляд підручників, посібників та інших розвідок, присвячених вивченню теорії і практики літературної творчості.
4. Мета вивчення цієї навчальної дисципліни.

Тема 2

Лекція 2

Художній твір і його особливості

1. Літературний твір як витвір мистецтва.
2. Художній твір як неподільна єдність об'єктивного і суб'єктивного, відображення реальної дійсності й розуміння її автором.
3. Автор і його ставлення до життя: контекст художнього твору.
4. Функції художнього твору.

Тема 3

Лекція 3

Художня реальність і художня умовність

1. «Ілюзія реальності» як специфіка творення художнього світу.

2. Творча вигадка як основний компонент художнього твору.
3. Наївно-реалістичний підхід до аналізу твору.
4. Категорія автора у творі.
5. Зв'язок твір – читач у літературній творчості.

Тема 4

Лекція 4

Історія виникнення й становлення теорії і практики літературної творчості

1. Літературне теоретизування від Арістотеля до ХІХ ст.: деякі ключові моменти.
2. Теоретичні ідеї вивчення літератури та літературної творчості ХХ століття.
3. У пошуках нової методології: феноменологія, структуралізм (структуралістська критика), постструктуралізм і деконструкція (постструктуралістська критика); постмодернізм (постмодерністська критика); літературна герменевтика. Психоаналіз і психоаналітична критика.
4. Рецептивна естетика. Фемінізм і феміністична критика. Феміністична критика і психоаналіз.

Тема 5

Лекція 5

Психологічні передумови творчості¹

1. Літературна творчість як спосіб самовираження і шлях до пізнання.
2. Літературна творчість як змагання, гра, втеча від дійсності.
3. Літературна творчість як воля до влади і як спроба увічнити себе.

¹ Білоус П. Психологічні передумови творчості. *Білоус. П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції*. Житомир: Рута, 2009. С. 227-238.

4. Літературна творчість як витіснення психологічних комплексів та медитація.
5. Літературна творчість як народження та гедонізм.
6. Таємничі джерела художнього мислення.

Тема 6

Лекція 6

Робота письменника над твором

1. Індивідуальний стиль письменника.
2. Проблема свободи творчості.
3. Культурний рівень письменника, його освіченість як чинники якості тексту.

Модуль 2

Практика літературної творчості

Тема 7

Лекція 7

Особливості написання рецензії на літературний твір

1. Рецензія як важливий атрибут культурного життя спільноти.
2. Загальні вимоги до рецензії: фаховий аналіз твору, стрункість побудови, глибина порушуваних питань, лаконічність викладу; вміння толерантно і зважено вказувати на недоліки твору.
3. Різновиди рецензії: оглядова рецензія, рецензія-відгук, реферативна, проблемна.
4. Специфіка рецензій для газетних чи журнальних публікацій, розгорнутої анотації, авторецензії.
5. Сучасний світ і рецензія-репліка.

ПОЛІТ...

Бобак М. Бути птахом [Текст] : поезії. Мілан Бобак.
– Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2013. 60 с. : іл.

Наука і мистецтво мають спільну рису: коли здається, що наступний крок вже неможливий, саме тоді й відбувається відкриття чи новація, що доводить людству – розум і духовність безмежні. Безмежним виявляється художній світ Мілана Бобака, знаного майстра поетичної мініатюри, означений неймовірною стислістю висловлювань:

*У хмурій
зажурі
стоїть без діла
зима – не біла.*

Нова книга поезій митця «**Бути птахом**» побачила світ наприкінці минулого року. Приємно зауважити, що збірка є виданням винятково продуманим. Тішить її естетичний зовнішній вигляд: обкладинка, виконана різними відтінками одного кольору і спорідненого – тіннями, містить скритий, для побіжного погляду, малюнок. Однак, якщо ми спинимо на ній око, то помічаємо: обриси силуетів ластівочок надають глибини-бездонності цій малій площині. Акценти і сам напис на обкладинці зроблені червоним кольором, що слушно у випадку, коли йдеться про мініатюру, бо ж назва походить із латинської – *miniūm* і означає червоний колір, кіновар.

Художнє лаконічне вирішення книги ґрунтується на рисунках Миколи Рогая, припасованих до запитів видання мистецькою рукою Олександри Гаркуші. Розмір збірки святково-оптимальний – квадрат кишенькового формату. Отож зовнішній вигляд книги налаштовує на сприйняття відповідного змісту – мініатюр та віршів короткої форми, як правило, філософсько-психологічного виміру.

Коли тримаєш у руках таке видання, виникає спокуса вдатися до екскурсу в історію про виникнення світової мініатюри, спинитися на характеристиці її видів та особливостях. Однак відзначимо лише – сучасне красне письменство, освоюючи усілякі теми, великі, малі і вічні, прагне збагнути таїну висловлювання: як передати глибинність осягнення сутності явища, заощаджуючи на словах (суголосно – наче крапля води, яка розповідає про океан). Мініатюри прозові та поетичні, що нині популярні у світовій літературі, є одним зі способів такого висловлення. Мають вони і практичне значення, зважаючи на темп життя людини, де шквал інформації не дає затриматися на читанні довше, ніж це можливо. Але обмірковувати прочитане можна будь-якої миті. Потрібне лише бажання, що виникає завдяки враженню від тексту. До того ж наше життя перейшло нині у малі форми спілкування: sms, Twitter, Facebook, а нинішнє електронне листування так мало нагадує нам епістолярій хоча б двадцятирічної давнини. Тож кожен час має «другом» свій жанр, тобто: «скажи мені, хто твій друг, і я скажу – хто ти»:

*В безмежжі людських почуттів –
спокуси повний келих:
всі здивились на орлів,
у мене друг – метелик. –*

зізнається наш поет.

У сучасному українському літературному просторі Мілан Бобак один із небагатьох, хто послідовно і системно освоює лаконічні форми художнього письма. Коли ж ідеться про малі поетичні форми, то часто виринає питання: чи можемо вважати поезією три рядки?

А два?

Так, за умови, якщо погодимося з давньовідомим, що поезія – це коли словам – тісно, а думкам – просторо. І спостерігаймо, як одне слово здатне збурити думки, асоціації, алюзії, що роками, а може й тисячоліттями, приспані у наших серцях.

*На сцені осені
зіграємо свою весну
з коханням аж до сліз.*

Мініатюра, безперечно, постає з певної специфіки таланту письменника. Та водночас вона, мовби під збільшувальним склом, виявляє рівень культури митця, його інтелектуальні обрії, імпліцитне знання й інтуїтивне відчуття світу, потужність філософського мислення. У цьому сенсі поет Мілан Бобак є надзвичайно цілісною людиною, що засвідчують його твори, в яких точно координуються думка і слово:

*Мені приснилася
утоплена весна.
Просила спам'ятатись.*

От і вся драма емоційного життя людини від Мілана Бобака...

Мініатюри поета – зразок самодисципліни, коли вірш не переливається у дидактичні поради, банальність чи моралізаторство, а вражає універсальністю і влучністю спостереження:

*Ніч – дню мати.
Вчить його
точності у вічній грі.
Втомленого укладає спати.*

Якість усякої поезії полягає у глибині осягнення митцем теми. Від цього чинника залежить, почасти, й актуальність твору – тривалість його затребуваності читачем. Для мініатюри, яка, здебільшого, не являє ані ходу дії, ані сюжету, а фіксує лише момент пізнання, глибинність спостереження є її суттю. У творах М. Бобака таке занурення проходить через символи, що ґрунтуються на вічному для людини оточенні – природі. День – ніч, весна – літо – зима – осінь, вітер, сонце, небо, дощ, сніг – те, що людина не може змінити, той абсолют, в якому перебуваємо і міряємо ним своє життя. Тож природа виступає складовою буттєвого акорду людини, який буде Мілан Бобак. Трирядкові

вірші, або ж трирядкові строфи поезії, видаються найімпо-
зантнішою манерою спілкування митця, утримуючи фор-
мо- і змістову рівновагу, сказати б, на рівні подиху:

*Так вміло
і мило
мої сни літо вкоротило.*

Поет оперує поняттями, які усталилися ще в нашій фольклорній традиції, долучаючи часто прийом паралелізму, що теж має народнопоетичне коріння. Простота мініатюри Мілана Бобака – оманлива. І тому така вражаюча.

Збірка, окрім малої поетичної форми (вірші до 4-ох рядків), помережана поезією більшого розміру. Але й в ній присутній спосіб лаконічного мислення, що будується як акцентування на споріднених елементах різних явищ та рисах, їх роз'єднуючих, як наприклад протилежні експресивні стани, а також на певній несподіванці, вкрапленій в останніх рядках/словах вірша:

*І лишилися...
Тихий плач
від невдач,
чистий сміх
від утіх.
Ходить сміхоплач
коло наших вдач.*

Мініатюри М. Бобака торкаються також відчуттів і міркувань людини щодо суспільно-громадянських проблем. У таких творах поета присутнє, зазвичай, відчуття абсурдності світу, в якому доводиться жити: «Дітям/ кольорових революцій/ нині сняться/ тільки/ чорно-білі/ сни» – сни без сподівань, без ілюзій, без романтики – усього, що таке необхідне для повноцінного життя, вочевидь, без того, що в одночассі було покладене на олтар революції. Яке ж цьому продовження?

*І хай життя іде не так,
лишаю свій у ньому такт –*

підсумовує поет. А малі поетичні форми, виписані талановитою рукою Мілана Бобака, вкарбовуються в пам'ять: «Я слухаю себе.../ І бачу інших...»

Аби поєднати смисли буття і навчитися говорити про них без зайвої екзальтації, осягнути в малому велике, потрібно спромогтися бачити процеси з вершини. Найвища точка смертному недоступна. Для нас достатня – гора. А краще: висота і рух – політ.

Бути птахом – мрія людини всіх часів.

«Бути птахом» – назва нового видання Мілана Бобака.

Філігранна, висока поезія Мілана Бобака, представлена у новій збірці, – це осмислення життєвих поразок, сплетення докупи досвіду, весни і щастя, зрощення із матір'ю-природою, протистояння незрозумілості світу – все те, що відчуває і творить інтелігентна людина всіх часів.

Людина, яка дивиться на себе і бачить птаха.

Олександра Ігнатович

Тема 8

Лекція 8

Особливості написання нарису

1. Розвиток жанру нарису у «ритмах часу».
2. Різновиди нарису та їх специфіка.
3. Науково-популярний нарис і «літературний портрет» письменника.

НАДІЯ: У ПРОЦЕСІ ТВОРЕННЯ СВІТУ

Творчість Надії Панчук (1941-2022) прийшла до нас з минулого століття у золотому сяєві шістдесятництва, коли утверджувався попит на професійність, ерудицію та природничо-технічну культуру, а політ першої людини в космос мовби об'єднав спільноту Землі й дав розуміння, що кожен здатен прилучитися до творення нового світу. У такі історичні моменти особливо відчувається пульсування часу, який, наче в свідомості середньовічної людини, тече від початку буття до другого Христового пришестя, але кожен суцільний, хто втрапив в його полон, прилучений до великої таємниці творення Універсуму.

Сучасні філософи вважають, що творення світу триває. І кожен з нас залучений до цього дійства, як спостеріг С. Кримський, «символами шестидення: 1) побачити світло; 2) протиставити безодні власний берег, свою землю та небеса віри; 3) знайти опору, твердь; 4) дати форму стихіям; 5) засвідчити тварність та його долю; 6) здобути душу. І, нарешті, утворити паузу в діяльності та заповнити її недільним спогляданням підсумків»¹.

Щодо митця, то він не лише переживає своє становлення, а й формує власний художній світ, який, так чи інакше, перекликається з його ж духовною космогонією у виявах «символів шестидення». Набуток Надії Панчук, що складається із 12 поетичних, 2 прозових збірок та перекладів, підтверджує це судження, пропонуючи осягнення світу у слові, яке споконвіків було складовою сакрального життя людства: «*нам космос / відзивається у слові...*»

...Перша умова, що відкриває митцеві шлях до творення світу – «побачити світло». Коли світла енергія тор-

¹ Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 34.

кається людини, то особистість отримує і «*окрайчика від зайця*», і чарівний «*багрянний сад*» на все життя, і досвід бачити, як закоханий кінь Гнідий навчився переходити кладку, аби потрапити до своєї Ласі.

<i>Иду зі школи...</i>	<i>неначе ще хтось</i>
<i>Кошик з розогу.</i>	<i>поселивсь в мені.</i>
<i>Від зайця хліб</i>	<i>Забула тітку я тоді</i>
<i>замислено гризу.</i>	<i>спитати,</i>
<i>Так чудно, сумно</i>	<i>в якому лісі</i>
<i>й весело мені –</i>	<i>зайця розшукати...</i>

Певно, цей заєць дитинства жив недалеко від села Горинка на Тернопільщині, де народилася письменниця 22 листопада 1940 року і звідки розпочалися її життєві стрибки – до Дубна на Рівненщині, де закінчила культ-освітнє училище, до Харкова для навчання в інституті культури, де здобула фах бібліотекаря, до Ужгорода, куди потрапила на роботу за розподілом і де залишилася на все життя. Наше місто сприймає Надію Панчук цілковито своєю, бо влилася органічно у його мистецьке життя, перейшла через численні відрядження по краю, або, як згадував П. Скунець, «*незліченні поїздки, незліченні знайомства з людьми*»¹, а робота бібліотекарем сприяє повсякчасному розширенню кола спілкування. І близько півстоліття письменниця «*підгодовувала*» чарівним хлібом від зайця таких, що теж побачили світло.

Надія Панчук писала поезію з юності. Проте перша її збірка «**На обрії – гори**» прийшла до читача у 1980 році. Видання просякнуте подихом таємниці: «*В чім таїна буття?*», «*Хвиля гір така жіночно кругла/ і така далека,/ і таїнна...*», «*Білий цвіт/ заметільно летить,/ і така таємниця/ в нім світла...*», «*...що навіть здалося – / таїла щось мудра зима...*», «*Бо усміх – таїна,/ немов наскельний напис...*», «*Моя любове,/ таїно моя*». І це не дивно, адже людина, котра прагне пізнання, завжди зі-

¹ Скунець П. «На обрії – гори»: [передмова]. Панчук Н. *На обрії – гори*. Ужгород : Карпати, 1980. С. 3.

ткнеться з таїною нового. Тоді й малюється свій світ, аби пояснити, дописати те, що невідоме, закрите для розуміння, особливо – сказати про те, чого дуже хотілось, але воно не збулося, а може й розтлумачити: чому. Іншими словами, митець прагне зробити простір максимально зрозумілим і близьким собі для мандрівки життям. Такий шлях передбачає необхідність освоєння свого «берега, землі та небес віри», які починаються з занурення письменника у свій внутрішній світ через глибинне «пізнай себе».

Вийти на «берег» Надії Панчук можна дорогою, що *«звела нанівець/ наївну дитячу мрію./ На пам'ять лишився голубий олівець/ і затяжна пневмонія»*, або пізнаючи матерію, що жила одвічно: *«цвіла і ткала свій орнамент,/ аж поки дивно/ і магічно/ не захворіла, бідна, нами»*, чи скуштувавши люби-траву, що *«і в снігах жива»*, погоджуючись, що *«щастя,/ як повітря – / відчуваєш/ відсутність/ його»*. А над берегом поезії нависає твердо небозводу час, який сприймається ліричною героїнею безпристрасним володарем, що об'єднує в ціле людей, епохи, формації, він є хранителем досвіду, ба навіть, постійним супутником Клію, вміє загримувати невпізнанно місто, *«щоб потім повернути, як чуже»*, бути *«часом-мольфаром»*, а також карати *«за цікавість нас»*. Категорія часу виступає мовби символом вищого порядку, що об'єднує людину і Всесвіт, отже, є всевладним.

*З прядива щастя
і горя
час випрядає нитку...
Міць її осягнути
не вистачає життя.*

Час є ліком для зболеної душі, адже допомагає в забутті, гоїть рани втрат, відкладаючи світлі моменти життя у схрони пам'яті (*«...Пам'ять любить ходити в гості,/ та боїться черпнути із дна»*), а також керує долею, здається, переплутуючи дати доленосних зустрічей. І тоді:

*...На березі сизого озера
стою
годинною стрілкою,
що утекла з циферблату.*

Більшість поетичних збірок Надії Панчук це і є розмова з часом, коли в ролі «головного героя – час, а головна інтрига – непрості взаємини людини з часом» (зб. «**Дика пряжа**», 2000); у питаннях «які ми ставимо часові і час ставить нам» (зб. «**...тільки завтра**», 2003); простежуючи «непрості стосунки людини з часом – нинішнім і проминулим» (зб. «**Місця надій**», 2005); або в мотивах «Людина – Природа – Час, віддзеркалених «у днів нетривких амальгамі» (зб. «**Притулок простору**», 2009); в осмисленні самого «часу і людини в ньому» (зб. «**Скоромороз**», 2010). Тому так часто зустрічаємо «часові слова»: вчора, сьогодні, завтра, ранок, день, ніч, минуле, теперішнє, майбутнє, було, є, буде. І те майбутнє не перебуває «за деякою просторовою межею іншої реальності, а присутнє поряд з нами, в нас і при нас як сфера нереалізованих надій»¹.

*Прозір масштаб міняє –
«вчора» і «завтра» видко.
Місяць і серце крає,
Й руку кладе на шибку.*

Категорію часу людина найкраще засвоює через плин пір року («в людей, як і в природи, все циклічне»), того, що минає не тільки потоком днів, але й має помітні зовнішні вияви: кольорову гаму, зміни у співвідношенні світло/темрява (день/ніч), відчуття холодно/спекотно, опади сніг/дощ. Природа й постає тією знахідкою *опори, тверді*, спираючись на яку найперше відчитується людиною шифр Всесвіту.

Художній світ Надії Панчук сповнений розмовами з природою: з улюбленою чистотою зим («світанок ро-

¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 19.

ку –/ пречистий січень.../ Кудись дорога ця біла кличе...», «прозорі,/ наче привиди незримі, вступають/ в нашу долю/ мудрі зими», «ця непорочно молода зима/ І світ просторий, як святкова зала...»); нестримністю весен («веселі весни прибувають як вода,/ рухлива,/ каламутна,/ молода...»), «скрізь білої весни/ веселі обереги./ Взялося небо за сізіфів труд – з землі змивати/ лють,/ печаль/ і бруд»); зеленню літа («На плечах/ червненої ночі/ дрімало пташине царство...»), «На стежці/ лист черешні червоніє/ слідом смертельно зраненого літа»); прощанням осені («Прийшли/ осінні зблукані дощі,/ їх прядиву за день/ кінця не видно.../ Пустивши в хід/ весь золотий запас, природа вже/ не помічає нас», «Цей чіпкий листопадовий дим –/ наче тінь від далекої втрати», «Безжальна осінь/ розпина світило/ на іржавих багнетках тополь») – і спадає на думку, що саме природа в художньому світі письменниці постає «мірою речей». До того ж твори населені царством птахів, тут: горлички, горобці, зозулі, припутні, синички, жайворонки, солов'ї... Вони підносять мову поезії до символічного звучання, що надає їй глибини, а подекуди й алегоричної виразності:

*Ворони, звісно,
це вам не орли,
що споконвічно
славними були.*

*Ворони славні
силою навали –
якого ворона
учора заклавали!*

Слід зауважити, як слушно вказав С. Кримський, що в «українському менталітеті природа – це не тільки материнський, родинний початок, а й дзеркало людської душі. Єдиний для природи та людини символічний світ будується в ньому за парадигмою жіночого начала буття»¹. Мабуть, тому звично стрічати у творах Н. Панчук з парками, Музою, Клію, праматір'ю Євою, котрі є активними учасницями поступу, а часто його жертвами, навіть якщо про це йдеться в іронічній версії: «Прогрес як Бог –/ ледь

¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 28.

що – карає,/ і з раю люто виганяє,/ із Євиних зірвавши дочок/ останній фіговий листочок...»

Прив'язаність Надії Панчук до рідної землі, неабиякий хист спостерігача за явищами природи та її підопічними відкривають письменниці дорогу до пізнання софійного начала життя¹, отже до мудрості, що в поезії означає занурення у філософські смисли.

У колі стихій софійність символізує також землю. І її письменниця простежує не лише як життєдайну енергію, а й як останній прихисток для суцього («Земля відверта:/ «І це загою./ Усе згодиться для перегною»). Так, у виявах різних фіксується й повітря – від павітру до несамовитого вітру («Вітри землі такого накричали –/ любов і та нахмарила чоло»); вода – від легкого дощу, повені до застиглого озера («і озеро між нами/ лежить скляним мечем»); вогонь – від сонячних зайчиків до блискавки («Зійшлися дві хмари – / блискавку вродити. Їм байду-же – / гримить чи не гримить»). Поетеса вимальовує повну амплітуду «роботи» стихій, і це виказує не лише осмислення нею взаємозв'язків у природі, а й стає ключем до розуміння вічних законів буття, відчуження щирості або фальшу в оточенні, і відкриття містків-сполучень між своїм берегом і Космосом.

Налаштованість на гармонійність партитур зі Всесвітом виявляється у творах Надії Панчук через її настійне звертання до музичних термінів, жанрів, інструментів, народних пісень, які пронизують наскрізно як поетичні, так і прозові твори (скажімо, новелу «Долиною жито», зб. «Двоє у багряному саду», 2011). Увагу привертає присутність звуку у самих текстах – спів птаха, хору, музика оркестру, шум вітру, і, нарешті, людський голос, що закарбовується у пам'яті назавжди, хоч почутий у живому спілкуванні, хоч у слухавці телефону. Коли ж потрібно щось сховати надійно, то знову звук приходить на допомогу:

¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 12.

*Не вимовлю,
у сні не назову,
ні на землі,
ні в пеклі,
ні на небі
твое ім'я
не відділю від тебе...
Нехай його
навік сховає звук.*

Небесні струни наче мають владу над оприявленим створеним світом та його долею, вписуючи їх у вселенські мелодії. Для ліричної героїні Н. Панчук *«усе життя прочитано з листа»*, як колись, співаючи у шкільному хорі, слідувала нотному рядку партії. Ця відданість «листу» є своєрідним визнанням долі-наперед-визначеної, яка завжди нашіптувала: *«Тримайся! Я є!/ А більше нічого/ не бійся!»*. Містерія пошуку долі, тривалі дискусії, мовляв, «справедлива» вона чи ні, – окрема ланка літератури всіх часів. Як підсумовує С. Кримський, «проблема долі дає начне свідчення того, що сутність та існування людини не збігаються... Людина ... завжди є єдністю того, чого вона хоче, що вона може і що вона робить»¹.

Коли йдеться про пасіонарні стани в житті людини, надзвичайно важливо дотримуватися виваженості та етики висловлювання. Такий тон розмови, сповідуваний людиною, виявляє благородство її душі на противагу босяцькому сплаву нутра, про що, до речі, тонко підмічено письменницею в оповіданні **«Щоб не з порожніми руками»**: мама, йдучи в гості з нестриманою дитиною, пропонує їй: *«Тримай себе в руках»*. Дівчинка запитує: *«Чому?»* й дістає вичерпну відповідь: *«А щоб не йти до людей з порожніми руками»*. Етичність висловлення є важливою ознакою творчості Надії Панчук. Тож коли йдеться про суспільство, його негативні вияви, письменниця теж тримається етики слова, чітко усвідомлюючи взаємозв'язок

¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 43.

між словом і його символом, бо ж слово, яке «перестає випромінювати благодать»¹, сіє довкола себе тлін, а не вічний Логос. У разі негації подій чи надстраждань письменниця вдається до іронії, бо її флер універсальний – висловлюється ставлення до подій, але не забирається перспектива життєтворення, отже людина захищена.

*Час із часом
нині не вітається...
Маєш камінь –
підійми і кинь.*

*І таке зі словом
відбувається –
аж верба пригадує
латинь.*

Доля нинішнього українського віку підказує, що нашу спільноту потрібно б включити в етичні системи людства, спонукати до шанування слова, духу, розуму, моральних констант, тобто – до мудрості, що «виступає як своєрідна «досвідченість»... різновид етичної свідомості, що орієнтована на розуміння основ життя»². І твори Надії Панчук сиплють золотим пилом слова на попіл сьогоднішніх днів.

А де ж сучасна «Ars poetica», запитує в однойменному вірші поетеса? Колись же «стадіонів їй бувало мало.../ Тепер чомусь агукає собі, неначе все і всім/ уже сказала». Не йдеться тут про повернення в минуле (ми ж згадуємо виступи письменників-шістдесятників перед прихильниками поезії, що заповнювали стадіони) чи залюблення у те, що було, а лише констатація і натяк: чому нині поезія «агукає»? Бо ж потрібно багато зусиль: волі самої особистості та вихователів-вчителів, аби навчити людину розмови. Не несесера лексем і фраз, аби їх вкладати у рими, а добротного слова, заснованого на ґрунтовних знаннях, культурі, глибини висловлювання. Звісно, «агукати» набагато простіше. Однак, коли припустити слухність думки, що «мистецтво відтворює дійсність в її можливості»³, то перспектива перебування у постійному віці дитяти малоприваблива. Та й потреба розмови назріла.

¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. С. 32.

² Там само. С. 79.

³ Там само. С. 81.

Художній світ Надії Панчук вражає делікатністю, точністю слова, дотриманням наголосів, дисципліною думки, стрункністю ритмомелодики. Мініатюра, яку часто обирає письменниця собі в товаришки (репліки, монологи, епіграми, епітафії, інтарсії, етюди, оповідання, поезія в прозі), саме й гартує ясність висловлювання. Таким чином, її набуток являє гармонійний сплав змісту і форми. Можливо – це магія музики у письменах Надії Панчук, де природа та час – є нотними станами, на яких доля пише мелодію для правої і лівої руки.

Творчість Надії Панчук проросла, звісно, із українських національних зерен, але сприйняття природи «мірою всіх речей», пронизування поезії звуком і благоговійне ставлення до нього, дотримання неодмінного етичного компоненту, тяжіння до мініатюри «нанизаних рядків», часто з неочікуваним фіналом, зближують її твори з літературами Сходу. Водночас, ці складові підсилюються настійним апелюванням автора до античності та європейських традицій, що вказує на поєднання у її доробку епох, культур, прагнень людства у різних історичних та географічних координатах, а разом з тим є певним результатом тієї світоглядної системи середини ХХ століття, коли людство Землі відчуло себе у «спільному човні».

Надія Панчук відкрита до зовнішнього світу – не лише у формуванні власного стилю, але й через пізнання творчості колег. Тож нині в її доробку переклади поезії з польської Віслави Шимборської, Агнешки Осецької, Галіни Посвятовської, Єви Бялоус, Маріанни Ольшевської, Марії Павліковської-Ясножевської, Владислава Броневського. А книга лірики Надії Панчук «**У щілині між століттями**» (2009) перекладена словацькою мовою Юраєм Андрійчиком...

Останній із символів шестидення – здобуття душі, осяяної духом, – тісно пов'язаний, для ліричної героїні Н. Панчук, із здобуттям мудрості, що сама по собі є синтетичним утворенням «етичної духовності, оракульським проріканням глибин буття, бачення яких відкриває вищі

цінності праведного життя»¹, і набувається нею через випробування двох кохань, «сирітство душ, і ранку свіжій чай»; «гірке й зелене наше літо», яке «час на жарт чомусь позолотив»; відчуваючи як «дві нежданні бджоли/ твого погляду/ летять і летять/ за мною/ крізь павутину/ літ», бо ж:

*Хіба важливо – разом чи окремо?
Ми – дві сторінки
в спаленій книгарні...*

Високі ноти кохання, що переживає людина, дають, як і в реальному співі, непомірне навантаження на серце, що й пробуджує душу, осяює подальше життя, уможлиблює ширший погляд на світ і його взаємозв'язки, спонукаючи і до смиренності перед видимим світовлаштуванням, і до самостійності в сюжетобудуванні власної долі, коли вдається «перетворити свою долю у призначення»². Останнє й пропонує своїй ліричній героїні Надія Панчук, коли та обирає волю: «Ні з чим я тебе не зрівняю,/ моя таємнице,/ свободо моя,/ ніким не відібраний раю», бо ж, підказує вона нам далі, «буття – неволя/ й звільнення від неї». Бути причетною до процесу творення і не стати персонажем «всесвітньої драми духу»³ – неможливо. Але тільки так вдається бути переможеною Словом і подивитися на Універсум його очима:

*Коли летить з колодок час
під планетарним буревієм,
вервечка слів тримає нас,
як лиш вона тримати вміє.*

І тільки Слово здатне втримати людство в межах премудрості буття...

...І благословиться на день сьомий...

Олександра Ігнатович

¹ Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2008. С. 79.

² Там само. С. 53.

³ Там само.

Тема 9

Лекція 9

Принципи створення есе

1. Своєрідність есе як жанру.
2. Елементи філософічності, художньої образності, науковості в есе.
3. Прийоми та принципи створення есе як передмови до книги.
4. Суб'єктивність есе і постать автора.
5. Специфіка мови в есе.

Приклад есе-передмови до книги:

ГІРКИЙ ПРИСМАК...

передмова до: **Яцканин І. Гіркий присмак пищавки: вибрані твори.** Ужгород: TIMPANI, 2021. 548 с.

«Нарциса образ благовісник цього: «Пізнай себе!» Немовби каже: чи хочеш бути задоволений собою і полюбити самого себе? Пізнай-бо себе! Випробуй себе кріпко» – такими спостереженнями розпочинає відомі міркування Григорій Сковорода, звертаючись до античного міфу. Спомином філософа про Нарциса підтверджується, що концепт «пізнай себе» – споконвіків наріжний для кожного з нас, а відтак, як елемент життєвого матеріалу, моделюється письменниками у художньому світі їхніх книг. Читач, слідуючи за хитросплетінням ситуацій і характерів у творі, прямує за героєм, що вирушив у складну мандрівку самопізнання. Від того, як і наскільки письменник дасть вигаданій постаті осягнути обрії самого себе, відбудеться розвиток його характеру в тих чи інших координатах, що приведе до певного результату сторінкового життя протагоніста. Реципієнт же дістане поживу для роздумів...

Яким є художній світ малої прози відомого українського письменника Словаччини Івана Яцканина, доробок котрого вливається в національний літературний процес України? Книга вибраного **«Гіркий присмак пищавки»** свідчить, що І. Яцканин протягом чотирьох десятиліть творчо осмислює події сучасності, у найдраматичніших, найтрагічніших виявах, через основну їх жертву – людину. «Пізнай себе!» – спонукають філософи. І персонажі І. Яцканина намагаються. Історичний відтинок часу, який охоплюють твори письменника – 40-ві роки ХХ століття й аж по сьогоднішній день. І в полі зору – долі трьох поколінь, найчастіше пов'язаних із Пряшівщиною.

Ці десятиліття ще надто близькі до нас, аби ми могли об'єктивно проаналізувати всі втрати та впливи, які вони тягнуть за собою, особливо що стосуються життя Східної Європи і, відповідно, тієї землі, що є найближчою Івану Яцканину. Нагадаємо: йдеться про насаджування радянського режиму, введення колективного господарства на селі (коли людина стає підневільною й не здатною розбудувати приватне господарство), відтак занепад села (безперспективність такого господарювання породжує відтік людей до міста), занедбання пам'яті роду і формується людина індустріального суспільства – носій масової культури, котра потрапляє під впливи реклами, віщань селебрітіз, часом не надто якісного медіапростору, інтернет мережі, а поруч із цим високого технічного прогресу. Те, на що раніше доводилося витратити дні, тижні, – тепер доступне за лічені години, або й досягається лише натисненням кнопки. Питання: чи стала сучасна людина щасливіша? І чи слід їй, так само як і колись, задумуватися над відомим «пізнай себе»? А головне: чи буде подобатися їй те, що вона пізнає?

Твори Івана Яцканина зосереджені саме на втратах, що зазнала особистість, і чільна з них – розорення родового гнізда. Для героїв – це втрата не лише матеріальна, бо відбувається й у духовному вимірі – складності самоідентифікації і неприкаяності. Тоді життя перетворюється на

блукання: у сні, дорозі, пошуках власного «я» на роботі, в сім'ї, корчмі. Те блукання, як правило, невтішне, а герої – диваки. «Пізнай себе!» – закликає філософ, і продовжує: «Блаженний муж, який віднайде в домі своєму джерело умиротворення».

Дивак – це людина, чия поведінка не вписується у звичне оточення. Не вписується не виключно, не гостро, а лише трохи собі, – аби, з одного боку, не заважати іншим, але й не бути в масі з ними. Так викреслюються персонажі-диваки І. Яцканина, котрі йдуть випасати худобу ще затемна, чи у корчмі сидять самотньо, не можуть прижитися на новому місці, раптом зникають з очей громади на кілька днів, не дістають необхідну сатисфакцію від праці...

Та найдраматичніше у їхній долі те, що не можуть створити власного дому. Іван Яцканин найчастіше використовує тут прийом втручання смерті: героєві доводиться втратити дружину, деколи дитину, а створювати сім'ї знову – вже несила. Буває, жінка залишає чоловіка. І знову – започатковувати інше родинне вогнище – вже несила. Здається, жінка взагалі не може закоренитися поруч із таким героєм. Його спосіб життя, думки, ідеї вилучають жінок із орбіти впливу цього чоловіка.

Схоже, що втрата столітнього предковичного гнізда заковувала до руйнування всі починання протагоніста в сучасності. Ідилічний час не повертається до героїв. Можливо і головами родини вони не відбуваються, бо підсвідомо розуміють: такої ідилії, яка була в їхньому дитинстві, вони не створять, а що пробують будувати – кришиться без належного фундаменту. Немає щастя тут і зараз для героїв прози І. Яцканина, є лише згадки про «час оний», коли, як здавалося, було все добре. І залишається та доба як стародавня великодня крашанка. Але справедливо зауважує один із персонажів: «Із вареної крашанки – курча не висидиш». І з тих спогадів не може зародитися новий світ. «Пізнай себе!» – радить філософ. І додає: «У що залюбився, в те й перетворився».

Часто герої прози Івана Яцканина загорнуті в кокон самотності. Вони намагаються відгородитися від людей, сусідів, знайомих. Проте – це не усвідомлена самодостатність, а сповнене драматизму очікування, коли їх знайде та людина, котра їм не байдужа. Оця «катастрофічна свідомість», прищеплена, сказати б, спостереженням втрати гніздов'я, забирає в них сили для активної життєвої позиції: або, щоб поєднати своє життя з кимось, або, щоби відпустити людину зі свого життя і йти хідничком долі до наступних подій. І вкотре готує нам І. Яцканин зустріч із диваком. «Пізнай себе!» – наполягає мислитель, підказуючи: «не по лицю судить, а по серцю».

Художній світ Івана Яцканина змальовує нестачу емоційної підтримки в сучасному світі, брак міжособистісного спілкування, загублені життєві смисли, застрягання героя на сходинці відчаю. Невдоволення життям, невміння справлятися із новими викликами ведуть часто персонажів прози до суїциду. Автоагресія, демонстрована юнаками, чоловіками, жінками – це мовби підтвердження відомого постулату знаних психоаналітиків: що така дія звернена на себе, пробуджується невдоволенням поведінкою іншого, котрий, як здається, зрадив, не зрозумів, конкурує, є любимим і ненависним водночас. І ті викинуті з гнізда «пташенята» не вміють, не можуть, не навчені пояснити свої позиції і протистояти негативу. Бо ж їм не вдалося набути осмислених життєвих орієнтирів, ідеалів, віри – того, що зміцнює дух. Свідомий відхід персонажів із життя – єдиний спосіб, на їх переконання, контролювати свою долю, уникаючи вирішення проблеми, що постала. У нинішньому світі, до речі, суїцид серед провідних проблем. Як вважають дослідники, це пов'язано з втратою людством великих і спільних ідеалів, що колись проголошувалися вченими-мислителями чи митцями. Отже, «Пізнай себе!» – спонукає філософ. Бо ж: «Плоть ніщо, дух животворить».

Іван Яцканин обирає для творів ситуації, в яких ведучим – герой-аутсайдер, або дивак, як літератор сам на-

живає цей образ. Відповідно й препаруються письменником моменти розпаду, краху дома, сім'ї, стосунків, сподівань. І переходить цей синдром духовно-морального пошину вже на третє, молоде, покоління, яке, здавалось би, не було свідком розпаду гніздов'я, але «знак біди» переслідує і їх у пошуках щастя, тож вони відступають. «Пізнай себе! – закликає філософ, – Нехай буде світло! Радійте! Дерзайте! Мир вам! Не бійтеся!»

Фокусування уваги літератури на розпаді родинного гнізда, появи «нових людей», що, як правило, пов'язано зі стрімкою зміною суспільних парадигм, переносить нас одразу в другу половину XIX століття. Тоді ж бо настав період нових цілепокладань і до «весни народів» додалися економічні реформи, великі наукові відкриття, що змінили стиль життя країн.

Національні літератури взяли на себе тягар показу кризи у свідомості людей, які намагаються йти в ногу з часом, розуміти вимоги доби; і трагедій тих, по чиїх долях проїхав цей «візок історії». Коли ж надійшло велике помежів'я століть XIX і XX, то на авансцену починає виходити тема самотності, «зайвої людини», суїциду і в житті, і в літературному зображенні. Очевидно, певні смислові «зсуви» в бутті людства викликають відповідні «зсуви» у літературі. Але повів колись Боян давній: «...то були битви в ті часи, але такої битви не чувано!». Слова «не чувано!» можна екстраполювати саме на зміни, що випало пережити людям у XX столітті. Тож не дивне й згущування фарб у творчості Івана Яцканина: так вкарбувалася епоха в його художній світ, який змальовує й невідворотні процеси, що відбуваються з українською громадою Словаччини в контексті великої історії.

Своєрідними інтерлюдіями у творчості Івана Яцканина вияскравлюються оповідання, які стоять осібно, й подекуди іронічно (але драматично за суттю) торкаються взаємин чоловіка та жінки: у випадковому знайомстві, у нав'язуванні й підтримуванні стосунків чи зустрічах че-

рез десятиліття. Вражає вміння митця писати напівтонами, просвічуючи глибину психологічного рисунка малої прози (такого типу твори вимагають добре продуманої філігранної форми). І вдається автору показати, наскільки примарною є ниточка, що єднає почуття чоловіка й жінки, і якими невігійними залишаються сердечні шрами, коли вона рветься.

Проте характер героя, чи якась незапланована деталь, перериває плин спілкування. Тоді вкотре в тексті з'являється слово – «дивак», і зрозуміло читачеві одразу, що плавна лінія перетвориться на ламану. Найщасливішим, думається, був той герой з оповідань І. Яцканина, котрий отримав лист від жаданої жінки. На radoщах у нього: «У голові гуде дзвін..., мовби змовилися всі дзвони на світі ударити в одну мить», то й не почув, коли вона постукала в двері його самотньої квартири. От такий збіг. Що ж, у взаєминах людина – завжди учень. «Пізнай себе!» – філософ знову про своє. Адже: «Нині мій Нарцис перетворився у справжнє, не пусте сонце».

Художній світ, запропонований письменником, всотує в себе переміни, які відбувалися і проходять нині у суспільстві, та їх вплив на людину, котра дивним чином залишається беззахисною перед відкриттями і змінами, яких сама прагла. На людському різнопутті дорослі за віком герої залишаються у стосунках мов підлітки: такі ж вразливі, боязкі та лабільні. Вони неначе не вилетіли з гнізда, а випали з нього, раптово розореного, тому земне тяжіння завжди по-особливому буде їх закликати пригнутися до низу, коли інші вчитимуться літати, а далі освоюватимуть небесні висі. Коли ж ці герої прийдуть до самопізнання, щоб зрозуміти і себе, і ближнього, щоб полюбити і себе, і ближнього, щоб змогти жити і на вдиху, і на видиху, а не в *задусі*, яка породжує лише *втечу без вороття*? Бо хто пізнає себе, той здобуде щастя. «Пізнай себе!» – апелює до нас філософ. І продовжує: «Видно, що любов єсть Софіїна донька».

Книга Івана Яцканина «Гіркий присмак пищавки», власне, як і вся його творчість, не пропонує відповідей на виклики життя, а лише ставить проблеми, звертаючи увагу на ті аспекти буття, що знищують особистість, родину, громаду. Говорить митець про тих диваків, що не вміють пристосуватися до вимог сучасного світу. І поки світ їх не піймав, вони тікають. А може, щастя їхнє у втечі? І знову філософ: «Пізнай себе!» Аджє: «Це є невимовна Його милість і влада, що створила некорисне неможливим, можливе корисним».

Іван Яцканин не дає відповідей, він лише ставить запитання. Гіркий присмак...

Олександра Ігнатович

Тема 10

Лекція 10

Образна своєрідність етюду. Рімейк як сучасний «переспів» відомого твору

1. Ознайомлення з етюдом як жанром.
2. Образна мова етюду.
3. Рімейки в сучасному культурному просторі. Легенди, балади, нариси – як джерело літературних рімейків.
4. Пристосування рімейків до дитячої, підліткової аудиторії.
5. Рімейки драматичних творів.

Приклад етюду:

МІЙ ВБИВЦЕ СВІТЛЯЧКІВ / ВБИВЦЕ МОЇХ СВІТЛЯЧКІВ

в твоєму місті немає світла. і хто ж його викинув? ти не переймаєшся, бо не бачиш цього (світла ж нема). чи я не бачу, що ти переймаєшся (світла ж нема).

у всякому разі, ти його тільки погасив / не оплатив рахунки. остаточно його ще не відрубали. завтра приїдуть висококваліфіковані люди і все полагождать. рівно о шостій ранку (кому потрібно світло о шостій годині ранку?) ти саме плентатимешся вулицями, будь чемним – помахай їм рукою.

люди, ті, що висококваліфіковані, будуть вбивати світлячків. на інше їх не кваліфікували (ква-ква).

а хтось тим часом ліпитиме літепло в долонях й воно розгорятиметься маками. й світло ставатиме всім-всім, а не тільки їм.

правда, таких випадків на нашій планеті зареєстровано кілька за всю історію людства. починаються численні пожежі, а рятувальники знімаються в фільмах (рятують кішок із дерев, які там рятуються від своїх підстаркуватих власниць). пінгвіни почнуть масово вимирати. приблизно можеш собі уявити весь масштаб жаху від наслідків.

так от, і хто мене змусив вибрати вбивцю світлячків? я теж не оплатила рахунків?

метелики – це так заяложено, а я чиста.

не вбивай моїх світлячків!

або я вб'ю їх сама.

**Анна Фельцан,
випускниця філологічного факультету,
член Національної спілки письменників України (2018)**

Тема 11

Лекція 11

Особливості написання малої прози

1. Робота над вибором героя (його біографія, характерні риси, зовнішність, сильні/слабкі сторони, внутрішні конфлікти), оточення героя і протистояння.
2. Вибір конфлікту. Типи конфліктів.
3. Взаємодії/розподібнення персонажів за участю у конфлікті.
4. Еволюція характерів.
5. Ідея твору або створення цілісності художнього витвору.
6. Персонаж, конфлікт і результат дії – єдність, що формує ідею.
7. Типи сюжетів та засоби їх творення.
8. Форма твору й ідіостиль письменника.

Приклад малої прози:

ПЕРЕВІЗНИК

Шум дощу та темрява ночі – перше чим зустрічає гостей маленьке містечко. Воно ніби спить, ніби йому бай-дуже до світу, єдиними звуками у його майже цілковитому мороку був шум дощу. Не рясної зливи, ні, він легенько собі моросів, наганяючи на місто якийсь тужливий настрій. Поміж дощових крапель де-не-де пролітали сніжинки. Посеред пустої, освітленої єдиним стареньким ліхтарем, вулички стояв автомобіль. На таких давно вже не їздять, надаючи перевагу новим моделям або ж, якщо дозволяє гаманець, висококласним спортивним авто. Власник цієї чорної машини ж віддавав перевагу ретро, цінуючи спадок минулих поколінь.

До автівки підійшла немолода жіночка, ховаючи від дощу сиве скуйовджене волосся. Сіла позаду водія і тихо зітхнула.

– Ви по мене?

– По вас, – хитнув головою молодий чоловік, глянувши в дзеркало заднього виду та зустрівшись з жінкою поглядом, після чого завів мотор та плавно рушив з місця, впевнено перемикаючи швидкості.

– Погода сьогодні поганенька, чи не так? – запитав водій трохи згодом, коли вони оминули уже як мінімум три вулички.

– Зранку світило сонце... Так, я певна, погода зранку була ясною. – тихо відповіла жінка, а потім додала: – Я вела онуку до садочка.

– Онуку? – чоловік знову глянув на пасажирку через дзеркало. На його молодому обличчі читалась проста людська цікавість та відкритість. Він справді готовий був слухати, тож пані заспокоїлась та почала впевненіше відповідати.

– Так. Їй ще й п'яти нема, зовсім мале дівча. Та таке допитливе, знаєте. Вічно щось досліджує, – легка посмішка торкнулась уст жінки. – Тої неділі принесла додому, не знати звідки, жабеня. Каже на дорозі знайшла, шкода стало. І зовсім ніякої відрази чи страху! Я сама мало не зомліла, а їй хоч би що.

– Не любите тварин?

– Люблю, але пухнастих більше. Раніше мала двох кошенят. Такі неслухи були, горщики з квітами вимушена була мало не щотижня міняти, – пасажирка встиглась зручніше і розповідала, радіючи слухачу. – Але то давно було, ще як молодою була.

Водій плавно повернув кермо і звернув з кола на вузьеньку алею. Автівка повільно їхала повз дерева, залишки пожовклого листя в темряві здавались кривавими. За вікном сніг і не думав вщухати, набираючи силу.

– Чому потім не завели ще? – запитав чоловік, майже не дивлячись на дорогу. Її він знав так, що міг навіть з закритими очима подолати цей шлях.

– У чоловіка була алергія. Та й не хотілося. Ті кошенята були мені нагадуванням... про втрачене щастя.

Жінка скинула з голови шалик і пасмо сивого кучеря впало на обличчя, лоскочучи ніс.

– Втрачене?

Машина плавно виїхала на довгий міст. Туман і сніг за вікном не давали розгледіти темну річку. Жінка занурилась у свої думки і не помітила вказівний знак з її назвою. Найдовшої ріки, яку їй доводилось перетинати.

– То було моє велике кохання. Знаєте, коли відчуваєш, що він той самий, посланий богами, твій ідеальний. Така любов була... Шаленство. Як ото люблять писати в книжках – ми разом горіли та разом згорали.

– І що сталося? – водій подивився на жінку, уже знаючи відповідь. Але вона мала її озвучити сама. Для того він тут є, слухач, через якого проходять тисячі життів, тисячі історій. І він чує кожну, кожну з них пам'ятає. Пам'ятає кожне обличчя, яке бачив у своєму транспорті з самого початку. З самого-самого початку.

– Мати була проти, – після кількох хвилин мовчанки сказала пані, стискуючи руки. – Мати ненавиділа його, казала що він мені не пара. Ми були наче день і ніч різні. Як квітень та жовтень.

Авто продовжувало свій шлях нескінченно довгим мостом крізь дощову завісу. Сніг вщух так, ніби й не було тої завірюхи, що з морозним подихом вітру завівала в тутешньому краї от уже не першу ніч. Зовсім скоро вщух і дощ, а темні грозові хмари розтанули в нічній темряві. «Наближається весна», – подумав водій, коли чорне небо над бурхливою річкою осяяв яскравий спалах падаючої зірки. Вона, немов той метеорит, гайнула ген за горизонт і тільки й видно, як її мерехтливе світло згасло серед далеких алей кипарису.

Вітер, немов той хорт, відчув її присутність і помчав їй назустріч, на схід – туди, де зовсім скоро зійде сонце. Незабаром темрява найдовшої ночі зустрінеться зі світлом нового дня, і в їх краї запанує омріяний спокій. Роботи менше не стане, зовсім ні, адже коли на одному боці світу панує весна, десь на іншій стороні земної кулі, там, де ще не вщух людський гамір, а життя має дещо швидший темп, до влади приходять зима. А це означає – нові поїздки, нові історії... Хоча, зачекайте? Йому б цю завершити, дослуха-

ти, довести до кінця, як того вимагає його нехитра, втім відповідальна робота. Водій всміхнувся, дивлячись, як промені світла осяюють далекі межі кипарисових алей, і знову повернувся до своєї попутниці.

– Я була юна й безтурботна, наївно дивилась на світ, – заговорила знов пасажирка, відволікаючи водія від його думок. – А він інший. Старший, похмурий та серйозний, ніхто не розумів, як я могла його покохати. Але знаєте, так як він любив – ніхто не вмів. До останку.

– То чому ж впустили? – запитав чоловік. Пані знітилась і похилила голову.

– Мала була й дурна. Боялась осуду і відступила. Послухала матір і все життя про це шкодувала. Знаєте, якби я мала шанс у наступному житті, я б знайшла його серед тисяч інших і ніколи не відпустила.

Водій хитнув головою, погоджуючись:

– Все може бути. Ваша зупинка, пані.

Автомобіль плавно зупинився. На вулиці все ще було доволі темно і в тумані ледь вгадувався силует величезної будівлі. Жінка дістала з сумочки золоту монетку й віддала водію.

– Як вас звуть? – зрештою запитала вона.

Вона відчинила дверцята, дощу вже не було. Чутно лише цілковиту тишу, яку порушував гавкіт собаки.

– Харон, – пролунало їй спокійно у відповідь...

Щойно двері зачинились, водій повернув авто й поїхав у зворотному напрямку.

Скільки таких історій він чув за своє життя? Мільйони. Хтось розповідав про своє життя з посмішкою, хтось плакав за впущеними можливостями. Хтось мріяв про ще один шанс, а хтось, втомлений від життя, сподівався на шкоре забуття. Різні люди, різні долі, різні історії. Він, перевозячи кожного, слухав і проживав зі своїми пасажирками їх життя.

Така в нього робота. Везти отими довгими темними дорогами, переправляти через найдовшу річку та вислуховувати душу кожного, хто сідає в його авто.

Скільки ще історій він почує? Нескінченно. Давно збився з рахунку і продовжувати його нема ніякого сенсу. Це триватиме доти, доки він сам існує. Доки існує його авто, довгі темні дороги сонного містечка, найдовша річка й ті, кого він повинен через неї везти. Водій повернеться до цієї думки ще не раз. Допоки живе цими історіями та цими дорогами.

Перетнувши міст, чоловік помічає на в'їзді до міста самотню фігуру молодого хлопчини. Сніг уже перестав йти, однак моросіння дощу не вщухало. Хлопець побачив авто і махнув рукою. Автівка зупинилась поруч і неочікуваний пасажир вмостився позаду водійського місця. Знову.

Цього ще зовсім юного хлопця чоловік підвозив уже не раз. Щоразу він розповідав про складні стосунки з батьком та матір, якої не знав. Розповідав про родину, якій не потрібен та яка його зневажає. Цей хлопчина не міг знайти свого місця під сонцем і тому шукав його зі зворотної його сторони. Він вперто шукав свого кінця і опинявся в цьому самому авто. Юнак ніколи не розповідав про свої мрії, ніколи ні про що не жалкував. Світ цієї молоді людини був розфарбований сіро-чорними фарбами.

Таких, як він, водій уже зустрів, але не настільки впертих. Щоразу водій віз хлопця до самої річки і щоразу у того не було чим заплатити. Раз за разом на тому боці його повертали назад.

– Це востаннє, – каже хлопець, відкидаючи мокре світле пасмо з очей, дивлячись кудись за вікно. Тягнеться рукою до кишені і виймає звідти золоту монетку. Віддає водію. – Везіть мене до моєї кінцевої. Везіть мене нарешті до місця, де я знайду спокій.

Водій зупиняє авто і бере до рук монетку. Якесь дивне відчуття, що все не правильно. Він не повинен тут бути, відчуває Харон. А відчуття ніколи його не підводили.

Хлопець дивиться на водія і чекає. Йому так не терпиться перетнути річку, перетнути межу і нарешті полегшено зітхнути. Не жити вічними знуцаннями та зневагою

від найрідніших, не чути більше огидних образ на свою адресу та навіки забути ім'я тої, що так ним згордувала.

«Невдаха, ти такий невдаха», – чує він частіше за власне ім'я. Він втомився. У свої неповні двадцять цей хлопчина страшенно втомився. Він втомився боротися. Нащо, коли є та сама кінцева, до якої він може доїхати просто зараз? Нащо боротися, коли можна просто сісти в авто і таємничий водій відвезе його туди, де все буде інакше.

«Дурний, дурний хлопче! – думає чоловік, стискаючи однією рукою кермо, а іншою монетку. – Такі як ти ніколи не знайдуть спокою на тому кінці. Такі як ти ніколи не доїдуть до своєї щасливої кінцевої. Той, хто так легко відкидає життя, не може отримати вічного миру, лише таке саме вічне забуття».

Подумавши трохи, водій легенько дихнув на монетку і та розсипалась попелом в його руках.

– Я не повезу тебе.

– Що ти робиш? – пасажир розгублено дивився на те, що мить тому було його перепусткою на той бік річки.

– Я не повезу тебе до кінця, – відповів йому Харон. – Ти повернешся назад і проживеш своє життя так, як повинен.

– Ти повинен довести мене до місця мого спокою! – вигукнув юнак, стискаючи долоні в кулаки.

– Я рятую твою душу від забуття, дурню. Твій спокій там, звідки ти прийшов. Там, куди я тебе знову відвезу, – водій завів мотор авто і повернув.

– Ти не можеш цього робити, це твоя робота. Тебе буде покарано! – не здавався хлопець, розуміючи, що той справді повезе його назад.

– Нічого, ти мені за це відплатиш, – зрештою відповідає чоловік, легко тримаючи кермо. – У всього є своя ціна. Ти повернешся, знайдеш в собі сили і доживеш свій вік. Ти насолоджуватимешся своїм життям, матимеш родину, а коли настане твій час, я чекатиму тебе тут і ти розділиш зі мною мої обов'язки.

Хлопчина розгублено слухав і не розумів. Чому водій це робить? Навіщо рятує його і навіть просить таку ціну.

Так мовчки вони доїхали до зупинки, за якою небо почало світлішати, а темрява розчиняється в буйстві рожевих та помаранчевих фарб. Авто зупинилось. Хлопець вийшов з машини і так само розгублено подивився на водія. Той легко всміхався і чомусь в серці юнака поселилась надія, що щось таки можна змінити.

Не одна весна минула в їх краях, певно більш ніж п'ятдесят, Харон давно їх не рахує. Не одну тисячу історій він вислухав. І от він знову стоїть, чекає наступного пасажира, вдихає морозне повітря крізь приспущене віконце машини, як бачить знайому худорляву постать. До нього прямує хлопець. В очах його спокій і якась радість. Він оминає авто збоку, сідає поруч з водійським сидінням спереду і вітається.

– Тепер, нарешті, я можу тобі віддячити та розрахуватися з тобою, – всміхнувся він. Кермо перед чоловіком зникає і з'являється перед юнаком. – Цього разу поведу я.

Ангеліна Йовбак,
випускниця спеціальності 035 Філологія (2021)

Тема 12

Лекція 12

Особливості написання поетичного твору

1. Емоційне переживання – як джерело поезії.
2. Образна і понятійна лірика.
3. Прямолінійність чи підтекст в художньому творі.
4. Символи і філософічність поезії.
5. Жанри лірики як способи самовираження письменника.
6. Оригінальність думки та способу висловлювання – шлях до створення ідіостилю письменника.

Приклад поетичного твору:

СЕРЦЯ СІОН

якби ти знав, яка мені дорога
тяглася сутінню із колії хребтів,
яка тяжка, яка глибока й довга... довга!
на зламах і перебігах років

чи ж ти чекав? чи ж ти хотів, скажи на правду,
обійм і сповідей, обіцяних в листах?
допіру впавши на вогку вагонну платву,
вертаю крізь знеболені міста

до тебе! в Ужгород чи Львів,
чи де б не був ти – прив'язю волочусь:
в капличках псевдо скорих поїздів –
маленька грішниця, я думкою лоскочусь,

що скоро втраплю в неприступний твій Сіон,
назвусь німою чи отерплюю в душі...
якби ж ти бачив, скільки я заслон
пройшла, поки потрапила сюди!

чи ж ти чекав? а чи твоя сторожа
мене не визнаною лишить «за свого»?!
якби ж ти знав, яка тяжка дорога
тяглась від мого серця до твого!

**Корнелія Остапів,
випускниця філологічного факультету (2018)**

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1

Предмет і завдання курсу

«Теорія і практика літературної творчості»

1. «Літературна творчість» як феномен особистості.
2. Літературна творчість у зв'язках із історією, філософією, психологією тощо.
3. Роздуми про літературу в історично-мистецькому контексті.
4. Літературна творчість у фокусі літературознавчих методологій.

Література:

Астаф'єв В. На методологічних перехрестях третього тисячоліття (проблеми теорії і практики) URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172653/11-Astafyev.pdf?sequence=1> (20.07.23).

Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 2

Літературний твір як витвір мистецтва

1. Об'єктивне і суб'єктивне у художньому творі. Творча ви- гадка як основний художній компонент художнього твору.
2. Функції художнього твору.
3. Образ автора як особлива естетична категорія.
4. Проблема свободи творчості.
5. Критичне мислення письменника, відповідальність перед читачем.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 3

Психологічні передумови творчості

1. Літературна творчість як спосіб самовираження.
2. Літературний твір як засіб активного впливу на маси.
3. Теорії різних психологічних мотивацій письменника до творчості.
4. Літературна творчість як момент осяяння: таємничі джерела.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 4

Рецензія на художній твір: специфіка жанру.

Есе: багатоманіття підходів до теми

1. Рецензія як фаховий аналіз твору.
2. Різновиди рецензій.
3. Ознайомлення і аналіз створених студентами рецензій.
4. Есе як акт самовираження на помежів'ї публіцистики, філософії, літератури.
5. Ознайомлення й аналіз есе, створених студентами.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Густі В. Вклоняюсь колосу й зернині: статті, рецензії, есеї. Ужгород: ТОВ ІВА, 2017. 162 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Монич Л. Рецензія як специфічний жанр на сторінках літературно-художніх журналів. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzizh_2013_53_17 (20.07.23).

Левчук І. Комуникативні ознаки рецензійного дискурсу. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/902/1/Levchuk_Iryna_Komunikatyvni_oznaky_retsenzijnogo_dyskursu.pdf (20.07.23).

Тема 5

Нарис та його різновиди

1. Ознайомлення із написаними студентами нарисами.
2. Обговорення вибору виду нарису та його мети.
3. Осмислення проблеми та композиції нарису.
4. З'ясування оригінальності викладу матеріалу.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Гусева О. Внутрішньожанрова типологія нарису. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkr_2015_2_15 (20.07.23)

Ігнатович О. Синхромія: нариси, літературознавчі статті. Ужгород, 2019. 296 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 6

Образна своєрідність етюду.

Рімейки у сучасному літературному просторі

1. Ознайомлення із написаними студентами етюдом/етюдами.
2. З'ясування мотиву та настрою твору.
3. Виявлення формотворчих особливостей етюду.
4. Філософські інтенції у творі (наявність/відсутність).
5. Ознайомлення зі створеним рімейком.

6. З'ясування причин занурення в обраний текст і тему.
7. Осмислення способу подачі студентом відомого матеріалу.
8. Оригінал і рімейк – точки дотику та різнобіжності.
9. Підсумки.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Панчук Н. Запізнілі нейтрони. Ужгород: видавництво Олександрри Гаркуші, 2020. С. 284-300.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 7

Особливості написання малої прози

1. Ознайомлення із оповіданням/ новелою студента (студентів).
2. Обговорення конфлікту твору та героя оповідання (характеру, еволюції).
3. З'ясування авторського ідеалу у творі та ідеї твору.
4. «Вічні» проблеми у творі.
5. Своєрідність формотворчої складової у творі.
6. Оригінальність/стандартність мислення автора-студента.
7. Підсумки.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Кешеля Д. І в смерті були твої очі... Ужгород, 2004. 176 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Тема 8

Особливості написання поетичного твору

1. Ознайомлення із поезією студента/студентів.
2. Осмислення мотивів і настрою твору.
3. З'ясування образної системи поезії.
4. Виявлення/не виявлення філософського підґрунтя твору.
5. Оригінальність/ стандартність мислення автора-студента.

Література:

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ: Академія, 2015. 256 с.

Нейметі М. Йод: поезії. Київ: Гамазин, 2017. 165 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

Тема 1

Категорія «літературна творчість» в контексті міжпредметних зв'язків (6 годин)

Завдання: опрацювати статтю Г. Клочека *Художнє мислення письменника*. URL: <https://ukrlit.net/6klas/1/artistic.html> (20.07.2023)

Тема 2

Художній твір і його особливості (6 годин)

Завдання: опрацювати статтю Г. Клочека *«Художній світ» як категоріальне поняття*. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11442/01-Klochek.pdf?sequence=1> (20.07.2023).

Тема 3

Художня реальність і художня умовність (6 годин)

Завдання: опрацювати статтю Вещикової О. *Множинність читацьких інтерпретацій художньої умовності як наративна стратегія тексту*. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6267/1/Veshchikova.pdf> (20.07.2023).

Тема 4

Історія виникнення і становлення наукового осмислення теорії і практики літературної творчості (5 годин)

Завдання: опрацювання статей Білоуса П. Літературознавство як наука та естетична природа художньої літератури (Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. С. 6-32).

Тема 5

Психологічні передумови творчості (8 годин)

Завдання: опрацювання статті Білоуса П. Психологічні передумови творчості (Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. С. 227-228).

Тема 6

Робота письменника над твором (6 годин)

Завдання: опрацювання статті Білоуса П. Робота письменника над твором (Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. С. 275-281.)

Тема 7

Особливості написання рецензії на літературний твір (5 годин)

Завдання: написати рецензію на літературний твір.

Тема 8

Особливості написання нарису (7 годин)

Завдання: написати нарис (літературний портрет).

Тема 9

Принципи створення есе (7 годин)

Завдання: написати есе.

Тема 10

Образна своєрідність етюду (6 годин)

Завдання: написати етюд.

Тема 11

Особливості написання малої прози (9 годин)

Завдання: написати оповідання/новелу.

Тема 12

Особливості написання поетичного твору (9 годин)

Завдання: написати поезію.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Предмет і завдання спецдисципліни «Теорія і практика літературної творчості».
2. Вивчення категорії «літературна творчість» в контексті історії, філософії, психології, літературознавства, естетики.
3. Літературний твір як витвір мистецтва.
4. Художній твір як неподільна єдність об'єктивного і суб'єктивного, відображення реальної дійсності й авторського розуміння її й самого життя.
5. Автор і його ставлення до життя: контекст художнього твору.
6. Функції художнього твору.
7. «Ілюзія реальності» як специфіка творення художнього світу.
8. Творча вигадка як основний компонент художнього твору.
9. Наївно-реалістичний підхід до аналізу твору.
10. Зв'язок твір – читач у літературній творчості.
11. Літературне теоретизування від Арістотеля до XIX ст.: деякі ключові моменти.
12. Теоретичні ідеї вивчення літератури та літературної творчості XX століття.
13. У пошуках нової методології: феноменологія, структуралізм (структуралістська критика), постструктуралізм і деконструкція (постструктуралістська критика); постмодернізм (постмодерністська критика); літературна герменевтика.
14. Психоаналіз і психоаналітична критика. Рецептивна естетика. Фемінізм і феміністична критика. Феміністична критика і психоаналіз.
15. Літературна творчість як спосіб самовираження і шлях до пізнання.
16. Літературна творчість як змагання, гра, втеча від дійсності.
17. Літературна творчість як воля до влади і як спроба увічнити себе.
18. Літературна творчість як витіснення психологічних комплексів та медитація.
19. Літературна творчість як народження та гедонізм.
20. Таємничі джерела художнього мислення.

21. Індивідуальний стиль письменника (цілісність, індивідуальність, неповторність, самостійність, активність).
22. Проблема свободи творчості.
23. Культурний рівень письменника, його освіченість як чинники якості тексту.
24. Рецензія як важливий атрибут культурного життя спільноти, різновиди рецензії (оглядова рецензія, рецензія-відгук, реферативна, проблемна, авторецензія).
25. Загальні вимоги до рецензії: фаховий аналіз твору, стрункість побудови, глибина порушуваних питань, лаконічність викладу; вміння толерантно і зважено вказувати на недоліки твору.
26. Різновиди нарису і їх специфіка.
27. Науково-популярний нарис і «літературний портрет» письменника.
28. Своєрідність есе як жанру.
29. Елементи філософічності, художньої образності, науковості в есе.
30. Прийоми та принципи створення есе як передмови до книги.
31. Суб'єктивність есе і постать автора. Специфіка мови в есе.
32. Жанр етюду. Образна мова етюду.
33. Рімейки в сучасному культурному просторі. Легенди, балади, нариси – як джерело літературних рімейків.
34. Робота над вибором героя (його біографія, характерні риси, зовнішність, сильні/слабкі сторони, внутрішні конфлікти), оточення героя і протистояння у художньому творі.
35. Роль і значення конфлікту в художньому творі.
36. Ідея твору або створення цілісності художнього витвору.
37. Типи сюжетів та засоби їх творення.
38. Емоційне переживання – як джерело поезії. Символи і філософічність лірики.
39. Образна і понятійна лірика.
40. Прямолінійність чи підтекст у художньому творі.
41. Жанри лірики як способи самовираження письменника.
42. Оригінальність думки та способу висловлювання – шлях до створення ідіостилу письменника.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

Астрахан Н. І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.

Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.

Білоус П. Психологія літературної творчості: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2014. 216 с.

Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 296 с.

Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Допоміжна література

Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів, 2002.

Астаф'єв В. На методологічних перехрестях третього тисячоліття (проблеми теорії і практики) URL: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172653/11-Astafyev.pdf?sequence=1> (20.07.23).

Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.

Вещикова О. Множинність читацьких інтерпретацій художньої умовності як нарративна стратегія тексту. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6267/1/Veshchykova.pdf> (20.07.2023).

Гусева О. Внутрішньожанрова типологія нарису. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkr_2015_2_15 (20.07.23).

Густі В. Вклоняюсь колосу й зернині: статті, рецензії, есеї. Ужгород: ТОВ ІВА, 2017. 162 с.

Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство: посібник. Київ, 2003. 390 с.

Зінссер В. Як писати добре. Київ: Наш формат, 2022. 296 с.
Ігнатович О. Літературні портрети. Ужгород, 2013. 120 с.
Кешеля Д. І в смерті були твої очі... Ужгород, 2004. 176 с.
Кінг С. Про письменство. Мемуари про ремесло. Харків, 2017. 272 с.

Клочек Г. «Художній світ» як категоріальне поняття. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11442/01-Klochek.pdf?sequence=1> (20.07.2023).

Клочек Г. Художнє мислення письменника. URL: <https://ukrlit.net/6klas/1/artistic.html> (20.07.2023).

Літературознавча енциклопедія: У двох томах [авт.-уклад.] Ю. Ковалів. К., 2007.

Левчук І. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/902/1/Levchuk_Iryna.Komunikatyvni_oznaky_retsenzijnogo_dyskursu.pdf (20.07.23).

Марко В. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.

Монич Л. Рецензія як специфічний жанр на сторінках літературно-художніх журналів. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzizh_2013_53_17 (20.07.23).

Наєнко М. Художня література України... : науково-популярний нарис. Київ, 2012. 1088 с.

Нейметі М. Йод: поезії. Київ: Гамазин, 2017. 165 с.

Орлова О.В., Орлов О.П. Основи літературознавства: тексти лекцій. Полтава, 2021. 134 с.

Панчук Н. Запізнілі нейтрони. Ужгород: видавництво Олександрри Гаркуші, 2020. С. 284-300.

Скунць П. Твори у 4 книгах. Ужгород, 2011. Кн. 4. 192 с.

Фройд З. Вступ до психоаналізу. Київ, 1998. 710 с.

Чендей І. Щоденники. Кн. I. Ужгород, 2021. 640 с.

Чендей І. Щоденники. Кн. II. Ужгород, 2021. 688 с.